

Agjenda Digjitale e Kosovës 2030

Orientimi strategjik për transformimin e Kosovës në një vend të suksesshëm digjital

Maj 2023

Lista e shkurtesave

IA	Inteligjenca Artificiale
ADA	Agjencia Austriake për Zhvillim
ARKEP	Autoriteti Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
ASHI	Agjencia e Shoqërisë së Informacionit
ccTLD	Domeni i Nivelit të Lartë të Kodit të Shtetit
CEF	Struktura e Lidhjes së Evropës
CERT	Ekipi i Reagimit ndaj Emergjencave Kompjuterike
ASK	Agjencia për Siguri Kibernetike
AD	Agjenda Digjitale
DCAF	Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë
DESI	Indeksi i Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale
DSIs	Infrastrukturat e Shërbimit Digjital
KE	Komisioni Evropian
ECDL	Licenca Evropiane e Drejtimit të Kompjuterit
eID	Identifikimi Elektronik
eIDAS	Identifikimi elektronik dhe shërbimet e besimit
EIF	Korniza Evropiane e Ndërveprimit
ENISA	Agjencia Evropiane e Sigurisë së Rrjetit dhe Informacionit
ERP	Programi i Reformës Ekonomike të Kosovës
FTTB:	Fibër në ndërtesë / Fibër në biznes
FTTH:	Fibër në shtëpi
BPV	Bruto Produkti Vendor
GDPR	Rregullorja e Përgjithshme e Mbrojtjes së të Dhënave
GG	Porta e Qeverisë
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
QeK	Qeveria e Kosovës
GPON	Rrjeti Optik Pasiv Gigabit
Gtld	Domenet e nivelit më të lartë gjenerik
HFC	Fibër hibrid-koaksial
ICANN	Korporata e Internetit për Emrat dhe Numrat e Caktuar
TIK	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
ICEDA	Rritja e Angazhimit Qytetar në Agjendën Digjitale
IPA	Instrumenti për Ndihmën e Para-Anëtarësimit
KIESA	Agjencia e Investimeve dhe Ndërmarrjeve të Kosovës
KODE	Ekonomia Digjitale e Kosovës
KREN	Rrjeti për Hulumtim dhe Edukim të Kosovës
ME	Ministria e Ekonomisë
MASHTI	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit
NIS	Direktiva e Rrjetit të Sistemeve të Informacionit
OECD	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
ZKM	Zyra e Kryeministrit
H&Zh	Hulumtimi dhe Zhvillimi
RCC	Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal
SIDA	Agjencia Suedeze për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ndërkombëtar
NVM	Ndërmarrje e Vogël dhe e Mesme
STIKK	Shoqata TIK e Kosovës
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë

USAID
VHCN

Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar
Rrjetet me kapacitet shumë të lartë

1 Përmbledhje e përgjithshme

Ky dokument - **Agjenda Digjitale e Kosovës 2030** - është dokument strategjik që mbulon zhvillimin e Kosovës drejt një shoqërie të zhvilluar digjitale. Kosova tashmë është një shoqëri e informacionit, megjithatë, për t'u bërë një shoqëri gigabit (gigabajt) kërkon investime shtesë në kapitalin njerëzor si dhe investime të drejtpërdrejta për të gjeneruar zhvillim në të gjitha fushat teknike. Zhvillimi i teknologjive dhe shërbimeve të reja, që kemi dëshmuar në vitet e fundit, kërkon aftësi të reja dhe infrastrukturë shumë më të avancuar.

Struktura e këtij dokumenti është si vijon: (A) vlerësimi i problemeve; (B) përcaktimi i zgjidhjeve për problemet e zbuluara; (C) propozimi i objektivave; (D) zbatimi, monitorimi dhe vlerësimi; (E) vlerësimi i burimeve indikative (buxheti).

Agjenda Digjitale e Kosovës 2030 (në tekstin e mëtejshëm AD 2030) është një agjendë horizontale ndër-sektoriale që përcakton politikën dhe prioritetet e Kosovës në kontekstin e transformimit digjital të vazhdueshëm të ekonomisë dhe shoqërisë siç ndikohet nga teknologjitë inovative dhe trendët globale digjitale. Me AD 2030, Kosova do të përdorë mundësitë e zhvillimit të teknologjive të avancuara të TIK për t'u bërë një ekonomi dhe shoqëri e avancuar digjitale dhe për të mbështetur rritjen ekonomike dhe forcimin e konkurrencës kombëtare.

Gjeografikisht Kosova është një vend i vogël me një nga popullsitë më të reja në Evropë, gjë që është një avantazh i rëndësishëm sa i përket aftësisë dhe përshtatshmërisë ndaj trendëve në zhvillim të digjitalizimit. Shkalla jashtëzakonisht e lartë e përdorimit të internetit në mesin e qytetarëve, një sektor i zhvilluar mirë i TIK dhe disponueshmëria e lidhjeve brezgjera për të gjitha kompanitë, familjet dhe institucionet arsimore ofrojnë një bazë të mirë për transformimin e mëtejshëm digjital të Kosovës. Profili i përgjithshëm demografik dhe arsimor i të rinjve në Kosovë në kombinim me një interes në rritje në studimet e TIK përbëjnë një avantazh të rëndësishëm konkurrues për industrinë e TIK të Kosovës.

AD 2030 merr në konsideratë objektivat strategjike të strategjisë kombëtare të

OBJEKTIVI I ARRITJEVE TË AD 2030

2025

ATLAS PLOTËSISHT I DIGJITALIZUAR I INFRASTRUKTURËS
FIKSE BREZGJERË

2026

LIDHJE GIGABITËSHE E DISPONUESHME PËR TË GJITHA
INSTITUCIONET PUBLIKE

2030

MBULIM I AVANCUAR KOMBËTAR 5G

LIDHJE GIGABITËSHE E DISPONUESHME PËR TË GJITHA
FAMILJET DHE BIZNESET

80% E KOMPANIVE KOSOVARE QË PËRDORIN CLOUD / IA / BIG
DATA

100% E NVM-ve TË KOSOVËS ME NIVEL BAZË TË DIGJITALIZIMIT

100% E SHËRBIMEVE KRYESORE PUBLIKE NË INTERNET

90% E QYTETARËVE TË KOSOVËS QË PËRDORIN IDENTIFIKIMIN
DIGJITAL

100% E TË DHËNAVE MJEKËSORE NË DISPOZICION NË FORMË
DIGJITALE ONLINE

5% E POPULLSISË SPECIALISTË AKTIVË TË TIK

95% E POPULLSISË ME AFTËSI BAZË DIGJITALE

zhvillimit, strategjisë kombëtare të TI dhe dokumenteve të tjera të politikave socio-ekonomike të Kosovës. AD 2030 është në përputhje të plotë me strategjitë dhe rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian, p.sh., Kompasi Digjital 2030, Marrëveshja e Gjellbër, Formësimi i së ardhmes digjitale të Evropës, Rruga e Programit të Politikave 2030 për dekadën digjitale, Strategjia e shoqërisë Gigabit, Plani i Veprimit 5G, Siguria Kibernetike e rrjeteve 5G, etj.

Sektori i TIK në Kosovë përfaqëson një pjesë të rëndësishme të ekonomisë mbi të cilën Kosova duhet të ndërtojë potencialin e saj të zhvillimit. Praktika e mirë e sektorit të TIK duhet të transferohet në sektorë të tjerë. Krijimi i një ekosistemi të TIK është një hap i rëndësishëm drejt një mjedisi biznesi dhe arsimit të orientuar drejt zhvillimit në Kosovë. Gjithashtu, Strategjia Kombëtare e Zhvillimit 2030 (SKZH) ka theksuar se përdorimi i TI-së në proceset administrative, arsimore dhe tregtare do të ndihmojë në uljen e kostove operacionale dhe krijimin e efikasitetit, duke lejuar si kompanitë shtetërore ashtu edhe ato private të kanalizojnë burimet në investime në fusha të tjera. Përdorimi i TIK do të nxisë gjithashtu inovacionin në proceset operacionale në sektorin privat. Investimet në rritje dhe inovacioni do të rrisin normat e rritjes ekonomike.

1.1. Një përshkrim i shkurtër që përmbledh natyrën e problemit

Një analizë e shoqërisë kosovare, shërbimeve publike, industrisë dhe biznesit, dhe një analizë e detajuar e objektivave të Agjendës paraprake Digjitale për Kosovën 2013-2020 (në vijim referuar si AD 2013-2020) tregoi se objektivat e përcaktuara në agjendën e vjetër janë përmbushur pjesërisht.

AD 2013-2020 identifikoi tri prioritete strategjike: (1) zhvillimi i infrastrukturës së TIK, (2) zhvillimi i përmbajtjes dhe shërbimeve elektronike dhe promovimi i përdorimit të tyre, dhe (3) rritja e aftësisë së banorëve të Kosovës për të përdorur TIK. Rishikimi i rezultateve të arritura nga strategjia e vjetër dha gjetjet e mëposhtme: zona të caktuara kanë bërë përparim të madh, p.sh., në vitin 2022, 99.8% e familjeve kishin qasje në internet, 100% e ndërmarrjeve kishin mundësi të qasjes në rrjetet brezgjere, dhe pothuajse 98% e popullsisë përdorte Teknologjitë e Informacionit dhe Komunikimit. Por për fat të keq, disa fusha mbetën të pazhvilluara, p.sh. përdorimi i shërbimeve të e-qeverisjes dhe e-shëndeti. Për më tepër, privatësia dhe siguria në përdorimin e shërbimeve të TIK-ut ende paraqesin një sfidë të madhe për popullin e Kosovës në jetën e tyre private ose të biznesit.

Nga analiza e dokumenteve strategjike, analiza e pyetësorëve dhe analiza e të dhënave statistikore, konstatohet se mbeten sfidat e mëposhtme:

- Performanca e moderuar e rrjeteve brezgjere → veprimi: përmirësimi i rrjeteve ekzistuese.
- Rrjetet mobile vuajnë nga mungesa e kapacitetit dhe cilësia e ulët e shërbimeve, kryesisht për shkak të mungesës së frekuencave → veprimi: shpërndarja e frekuencave të reja, vendosja e 5G.
- Boshllëqet në transformimin digjital të vendit - digjitalizimi i dobët i kompanive dhe angazhimi i ulët i qytetarëve në ekonomi digjitale → veprimi: rritja e e-shërbimeve në biznes dhe promovimi i digjitalizimit në biznes.
- Natyra e përdorimit të internetit në mesin e qytetarëve të Kosovës kërkon disa ndryshime → veprimi: më shumë theks duhet t'i vihet shërbimeve elektronike.

- Aftësitë e dobëta digjitale të qytetarëve → veprimi: avancimi i aftësive digjitale në mesin e qytetarëve dhe promovimi i mësimit gjatë gjithë jetës.
- Mungesa e ndërgjegjësimit për sigurinë kibernetike në mesin e bizneseve, dhe qytetarëve → veprimi: përgatitja e legjislacionit për Sigurinë e Rrjeteve dhe Informacionit, Strategjia e Sigurisë Kibernetike dhe udhëzime të tjera për sigurinë e informacionit.

Një tjetër çështje problematike që duhet të zgjidhet (nga AD 2013-2020) është:

- Krijimi i një Domeni të Nivelit të Lartë të Kodit të Shtetit (ccTLD) ose Kodi i Shtetit të Internetit për Kosovë → veprimi: aplikimi në ICANN për shpërndarjen e TLD “ko” ose “ks”.

1.2. Një listë e objektivave kryesore

Çelësat e suksesit dhe mësimet e nxjerra nga agjenda e mëparshme digjitale AD 2013–2020, përfshirë boshllëqet në zhvillim, janë përfshirë në objektivat, fushat prioritare dhe veprimet e agjendës së re digjitale AD 2030.

Për të përmbushur vizionin e AD 2030 dhe për të zgjidhur çështjet e listuara më sipër, janë përcaktuar pesë objektivat strategjike të mëposhtëm:

- Objektivi strategjik 1 – Infrastruktura digjitale e avancuar dhe e sigurt
- Objektivi strategjik 2 – Transformimi digjital i bizneseve
- Objektivi strategjik 3 – Digjitalizimi i shërbimeve publike
- Objektivi strategjik 4 – Popullsia me aftësi digjitale dhe ekosistemi inovativ i H&Zh
- Objektivi strategjik 5 – Themelimi i një Ekosistemi Rezilient të sigurisë kibernetike

Objektivat strategjike ndahen në objektiva specifike. Çdo objektiv specifik ndahet në aktivitete që kontribuojnë në arritjen e objektivave të AD 2030.

1.3. Një përmbledhje e shkurtër e veprimeve të rekomanduara

Agjenda Digjitale 2030 është një nga agjendat horizontale në kuadër të Strategjisë së re Kombëtare të Zhvillimit. Një tipar i rëndësishëm i agjendave horizontale është se veprimet reale do të zbatohen dhe financohen nga organizata të ndryshme buxhetore në një numër sektorësh. Prandaj, veprimet e tilla duhet të planifikohen dhe të përcaktohet kostoja e tyre në strategjitë specifike të sektorëve dhe të përfshihen në kërkesën buxhetore nga organizata përgjegjëse për zbatimin e veprimeve.

Aktivitetet e sakta për secilin objektiv strategjik dhe specifik të përcaktuar në AD 2030 do të përcaktohen në strategjitë sektoriale. Megjithatë, disa nga veprimet indikative të rekomanduara janë përmbledhur në këtë dokument të DA 2030. Treguesit e matshëm, objektivat e përkohshëm dhe përfundimtarë, dhe autoritetet përgjegjëse janë përmbledhur në Shtojcën I të këtij dokumenti.

Objektivi i parë strategjik (OS1) “Infrastruktura e avancuar digjitale e sigurt” përbëhet nga 4 objektiva specifike dhe 13 aktivitete indikative të rekomanduara. Aktivitetet më të rëndësishme indikative

përfshijnë
rekomandime
dhe procedura
për të zhvilluar
dhe ofruar
rrjete dhe

ARRITJET KRYESORE TË OS1

ATLAS I INFRASTRUKTURËS BREZGJERË PLOTËSISHT I DIGJITALIZUAR
LIDHJE GIGABIT E DISPONUESHME PËR TË GJITHA INSTITUCIONET
PUBLIKE
MBULIM I AVANCUAR KOMBËTAR 5G
LIDHJE GIGABITËSHE E DISPONUESHME PËR TË GJITHA FAMILJET DHE
BIZNESET

shërbime të avancuara publike fikse dhe mobile, për të siguruar infrastrukturë të qëndrueshme të rrjetit të gjelbër dhe të sigurt fikse dhe mobile, dhe TIK mobile të mundësuar me 5G për vertikale të biznesit të mençur, komunitetet e mençura dhe sigurinë publike. Ekzistojnë procedura të detajuara të përshkruara se si të sigurohen kushtet e spektrit dhe tregut për rrjetet mobile publike moderne 4G/ 5G, përmes përgatitjes së një strategjie të shpërndarjes së spektrit të frekuencave për nën 1 GHz, brezin e mesëm dhe spektrin mm-Wave, dhe ndërtimin optimal të rrjeteve moderne dhe të gjelbra. Nën këtë objektiv strategjik, parashikohen gjithashtu aktivitetet e mëposhtme: pilot projekti për një fabrikë të mençur 4.0 bazuar në rrjetin jopublik 5G në një nga vendet industriale të Kosovës, duke siguruar pilot projektin Korridori 5G dhe mobilitetin e mençur të mundësuar nga 5G, dhe promovimin e zhvillimit të aplikacioneve kritike në rrjetin PPDR të kontrolluar nga shteti. Objektivi i dytë strategjik (OS2) “Transformimi digjital i biznesit” përbëhet nga 3 objektiva specifike dhe 9 aktivitete indikative të rekomanduara. Ky objektiv strategjik synon avancimin digjital të bizneseve, veçanërisht NVM-ve, procedurat për të rritur aftësitë digjitale të punonjësve dhe sigurimin e

mbështetjes për zhvillimin
e sektorit inovativ të TIK
për rritje më të fortë
digjitale. Aktivitetet

ARRITJET KRYESORE TË OS2

80% E KOMPANIVE KOSOVARE QË PËRDORIN CLOUD / IA / BIG
DATA
100% E NVM-ve TË KOSOVËS ME NIVEL BAZË TË DIGJITALIZIMIT

indikative kryesore janë të lidhura me përmirësimin e kapaciteteve të organizatave për të përdorur teknologjitë e reja digjitale dhe mjetet e transformimit, ndihmën për rritjen digjitale të NVM-ve për të mbështetur tregtinë elektronike dhe biznesin elektronik, krijimin e Qendrave të Inovacionit Digjital, mbështetjen për nisjen e skemës së re inovative të transformimit digjital të NVM-ve dhe fondit të bizneseve të reja digjitale, mbështetjen e përmirësimit sektorial të aftësive të transformimit digjital dhe shkëmbimit të praktikave/ njohurive, dhe mbajtjen e mëtejshme të lidhjeve me diasporën që punon në TIK dhe sektorë të tjerë.

Objektivi i tretë strategjik (OS3) “Digjitalizimi i shërbimeve publike” adreson 4 objektiva specifik dhe 11 aktivitete indikative të rekomanduara. Ky objektiv strategjik merret me përmirësimin e portalit të qeverisjes elektronike, bazuar në parimin “vetëm një herë”, digjitalizimin e administratës publike në

ARRITJET KRYESORE TË OS3

100% E SHËRBIMEVE KRYESORE PUBLIKE NË INTERNET
100% E TË DHËNAVE MJEKËSORE NË DISPOZICION NË FORMË
DIGJITALE ONLINE

të gjitha segmentet, rritjen e efikasitetit të qeverisë përmes qeverisjes së TI-së dhe rritjen e aftësive të TIK-ut në mesin e punonjësve të sektorit publik.

Objekti i katërt strategjik (OS4) “Popullsia me aftësi digjitale dhe ekosistemi inovativ i H&Zh” mbulohet në detaje në 5 objektiva specifike dhe 19 aktivitete indikative të rekomanduara. Ky objektivi strategjik punon në mundësitë e të mësuarit për të përmirësuar aftësitë digjitale të qytetarëve, transformimin e sistemit arsimor të Kosovës përmes digjitalizimit, arsimimit të gjerë për teknologjitë inovative në arsimin e lartë, promovimin e një ekosistemi inteligjent dhe sigurimin e një mjedisi të favorshëm për H&Zh në teknologjitë inovative.

ARRITJET KRYESORE TË OS4

90% E QYTETARËVE TË KOSOVËS QË
PËRDORIN IDENTIFIKIMIN DIGJITAL
95% E POPULLSI ME AFTËSI DIGJITALE

Objekti i pestë strategjik (OS5) “Ekosistemi i qëndrueshëm i sigurisë kibernetike” përbëhet nga 4 objektiva specifik dhe 9 aktivitete indikative të rekomanduara. Fokusi i jepet qëndrueshmërisë së sigurisë kibernetike, ndërgjegjësimit dhe kompetencave të sigurisë kibernetike, mbrojtjes dhe qëndrueshmërisë së infrastrukturave kritike të varura digjitale dhe krijimit të kornizës kombëtare të maturimit të sigurisë kibernetike përmes zhvillimit dhe përmirësimit të kornizës rregullatore.

ARRITJET KRYESORE TË OS5

THEMELIMI I AGJENCISË PËR SIGURI
KIBERNETIKE
FORCIMI I CERT-IT KOMBËTAR
DHE
KRIJIMI I CERT-ve TË TJERA SEKTORIALE

1.4. Rekomandimet kryesore në lidhje me sektorin

TIK është një nga sektorët kyç në Kosovë, por ndërsa ky sektor është i zhvilluar mirë, mbeten boshllëqe në lidhje me transformimin digjital të vendit. Një rritje thelbësore është e nevojshme në digjitalizimin e kompanive dhe një angazhim më i madh i qytetarëve në ekonominë digjitale. Prandaj, rritja e përdorimit të shërbimeve elektronike në biznes dhe midis qytetarëve përbën fushat kryesore të ndërhyrjes të trajtuara në këtë strategji. Kosova ka arritur një nivel shumë të lartë të përdorimit të internetit midis qytetarëve; megjithatë, natyra e këtij përdorimi kërkon ende një zhvillim. Meqenëse shumica e kompanive hyjnë në kategorinë e NVM-ve, fokusi duhet të jetë edhe në këtë segment.

Për të përparuar drejt lidhjes gigabitëshe dhe për të mundësuar përdorimin e teknologjive dhe shërbimeve gjithnjë e më të avancuara, tani është e nevojshme të përmirësohet më tej performanca e rrjeteve brezgjera në të ashtuquajturën “Lidhshmëri Gigabitëshe”. Megjithatë përdorimi i telefonisë mobile ka arritur një nivel shumë të lartë penetrimi, rrjetet mobile vuajnë si nga mungesa e kapacitetit ashtu edhe nga cilësia e ulët e shërbimit, kryesisht për shkak të mungesës së frekuencave. Një sfidë kryesore për të ardhmen në lidhje me lidhjen e rrjeteve mobile do të jetë përmirësimi i këtyre rrjeteve në rrjetet 5G të gjeneratës së ardhshme si një themel për zhvillimin ekonomik të Kosovës.

Që nga hartimi i Agjendës Digjitale të mëparshme (AD 2013-2020), shumë gjëra kanë ndryshuar në lidhje me teknologjinë dhe zhvillimin e shoqërive digjitale. Shumë nga këto ndryshime janë trajtuar në politikat e Bashkimit Evropian. BE ka futur politika për të nxitur zhvillimin e digjitalizimit të shërbimeve shtetërore. *Qeverisja elektronike* (e-Qeverisja) është tani një shtyllë qendrore e transformimit digjital të shoqërive, prandaj strategjia e re e e-Qeverisjes së Kosovës është duke u përgatitur. Zhvillimi i shërbimeve të *tregtisë elektronike* dhe *qeverisjes elektronike* do të rrisë natyrën e përdorimit të internetit dhe do të rrisë angazhimin në botën digjitale. Lidhur me këtë është nevoja e zhvillimit të aftësive digjitale të qytetarëve, për të nxitur të mësuarit gjatë gjithë jetës, përfshirjen digjitale dhe partneritetin publik privat (PPP) në këtë fushë.

AD 2030 është në përputhje me *Strategjinë për Arsim të Kosovës*, e cila zhvillohet për të avancuar aftësitë digjitale të të gjitha niveleve të nxënësve dhe studentëve dhe për të rritur disponueshmërinë e një fuqie punëtore shumë të aftë të TIK. Ndërsa sektori i H&Zh në Kosovë pranon investimin më të vogël në rajon, theksi i veçantë duhet të vihet në zhvillimin e një mjedisi të favorshëm për kërkimin dhe zhvillimin. Qasja strategjike për zhvillimin e drejtuar nga të dhënat, dhe futja e Inteligjencës Artificiale do të jetë me rëndësi vendimtare.

Bashkimi Evropian e njohu rëndësinë e sigurisë kibernetike kur të ‘big data’, analiza e të dhënave dhe përpunimi i të dhënave janë qendrore për transformimin digjital. Përdorimi i shërbimeve elektronike është i lidhur fort me sigurinë e rrjeteve dhe shërbimeve, ndërsa besimi është një nga faktorët kryesorë në përdorimin e internetit dhe shërbimeve si për qytetarët ashtu edhe për bizneset. Kuvendi ka miratuar Ligjin për Sigurinë Kibernetike dhe Qeveria e Kosovës po përgatit një Strategji Kombëtare për Sigurinë Kibernetike.

Së fundi, rrjetet me kapacitet shumë të lartë me QoS të besueshme janë me rëndësi të madhe për zhvillimin e shërbimeve të ardhshme digjitale. Lidhshmëria u identifikua si një nga 4 prijësit digjital të *Kompasit Digjital të BE-së* me të cilën Komisioni Evropian paraqiti vizionin e vet për transformimin digjital të Evropës deri në 2030 – e ashtuquajtura dekada digjitale e BE-së (shih Fig. 1). Përdorimi i ardhshëm i shërbimeve në Kosovë kërkon një kapacitet jashtëzakonisht të lartë të lidhjes brezgjërë, latencë të ulët dhe lidhshmëri për një numër të madh pajisjesh.

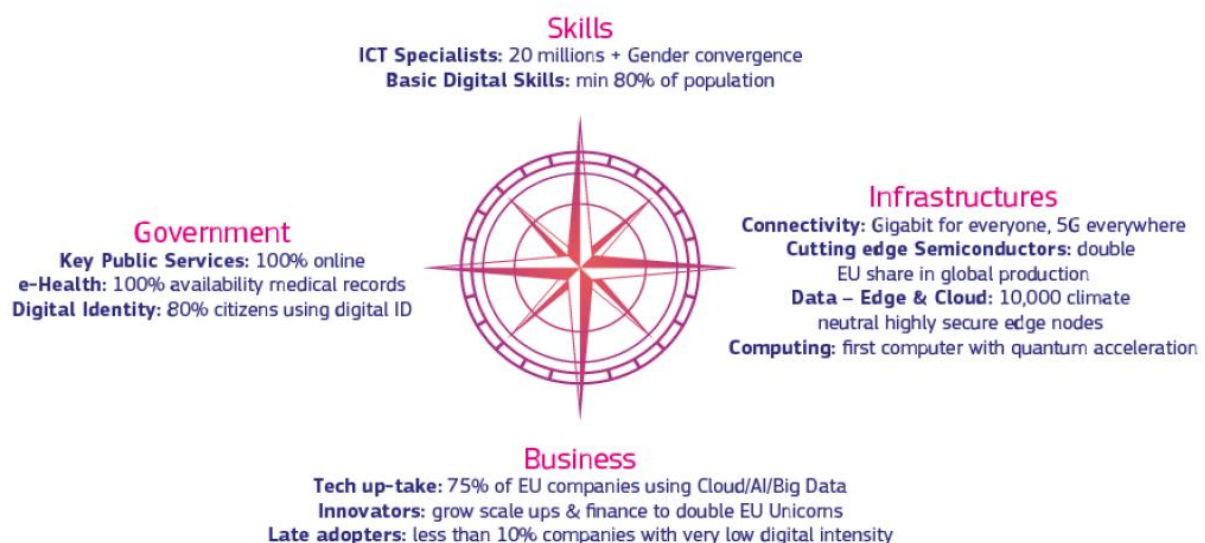

Fig. 1, Kompasi Digjital 2030 (BE, Mars 2021)

2 Hyrje

Me Agjendën e re Digjitale të Kosovës 2030, Kosova do të përdorë mundësitë e zhvillimit të teknologjive të avancuara të TIK për t'u bërë një ekonomi dhe shoqëri e avancuar digjitale dhe për të mbështetur rritjen ekonomike dhe forcimin e konkurrencës kombëtare. AD 2030 është agjenda gjithëpërfshirëse kombëtare digjitale, pas *Politikave të Sektorit të Komunikimit Elektronik – Agjenda Digjitale për Kosovën 2013-2020*, e miratuar në vitin 2013 si Politikë afatmesme dhe afatgjatë e Sektorit të Komunikimeve Elektronike të Qeverisë së Kosovës.

Prioritetet e Agjendës Digjitale të mëparshme (AD 2013-2020) u fokusuan në zhvillimin e infrastrukturës së TIK, zhvillimin e përmbajtjes dhe shërbimeve elektronike dhe promovimin e përdorimit të tyre, si dhe rritjen e aftësive digjitale të qytetarëve të Kosovës. Qëllime të tilla vazhdojnë të jenë ndër elementët kryesorë të AD 2030. Përkatësisht, procesi i arritjes së transformimit digjital është një program afatgjatë që shpesh kërkon rishikim dhe përditësim për t'u përshtatur me sfidat dhe mundësitë e reja. Në nivelin e Bashkimit Evropian ekzistojnë qëllime të ngjashme në lidhje me *Kompasin e ri Digjital 2030* që adreson aftësitë e qytetarëve, ekspertët e TIK, infrastrukturën digjitale të sigurt dhe thelbësore, dhe digjitalizimin e biznesit dhe sektorit publik.

Objektivat strategjike të AD 2030 të re janë: (1) infrastruktura e avancuar digjitale e sigurt, (2) transformimi digjital i bizneseve, (3) digjitalizimi i shërbimeve publike, (4) popullsia me aftësi digjitale dhe ekosistemi inovativ i H&Zh, dhe (5) ekosistemi i qëndrueshëm i sigurisë kibernetike.

Hartimi i këtij dokumenti strategjik (AD 2030) është iniciuar nga Ministria e Ekonomisë (në tekstin e mëtejshëm: ME) përmes *Projektit të Ekonomisë Digjitale të Kosovës* (KODE). Projekti KODE synon të përmirësojë qasjen ndaj cilësisë më të mirë dhe shërbimeve brezgjera me shpejtësi të lartë dhe ndaj burimeve të njohurive on-line, shërbimeve dhe tregjeve të punës midis qytetarëve, institucioneve publike dhe akademike.

Transformimi digjital i ekonomisë dhe shoqërisë prek drejtpërdrejt të gjithë qytetarët e Kosovës. Duke pasqyruar këtë natyrë horizontale të transformimit digjital, është e nevojshme të theksohet ndërlidhja e këtij dokumenti me dokumentet e tjera strategjike dhe planet kombëtare të zhvillimit të Kosovës, në lidhje me agjendën digjitale.

AD 2030 është zhvilluar në kontekstin e një game të gjerë të agjendave të tjera ndërsektoriale (horizontale) dhe strategjive kombëtare specifike sektoriale (vertikale). Ky dokument strategjik (AD 2030) ka lidhje të fuqishme me disa dokumente të lidhura ngushtë me prioritetet e qeverisë, si: *Programi i Qeverisjes 2021-2025* (zhvillimi i infrastrukturës dhe kapaciteteve të TIK si potencial për zhvillim ekonomik duke zhvilluar ekonominë digjitale dhe duke ndërtuar kapitalin njerëzor, duke punuar në infrastrukturën fikse brezgjere dhe 5G mobile; zhvillimi dhe zbatimi i sistemit të identifikimit elektronik; trajnimi i të rinjve në fushën e teknologjisë së informacionit dhe qasja e tyre në mundësi punësimi edhe në formë online; promovimi i PPP përmes projekteve kapitale); *Programi i Reformës Ekonomike të Kosovës 2023-2025* (zhvillimi i burimeve njerëzore dhe mbështetja e bizneseve për digjitalizimin e tyre; përshtatja dhe funksionalizimi i parkut të teknologjisë digjitale për nevojat e bizneseve të TIK), *Strategjia Kombëtare e Zhvillimit të Kosovës 2030* (shtrirja e infrastrukturës së teknologjisë së informacionit dhe komunikimit), *Strategjia*

Kombëtare e Kosovës për TI (promovimi i zhvillimit të industrisë së TI-së së Kosovës për të promovuar transformimin digjital dhe për të mbështetur Kosovën në bërjen e një ekonomie të bazuar në njohuri), Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës (ofrimi i infrastrukturës me shpejtësi të lartë brezgjere dhe mbështetja e qasjes në tregjet e punës, burimet e reja të njohurive dhe shërbimet publike për familjet dhe institucionet në zonat e përzgjedhura rurale; trajnimi dhe lidhja e të rinjve me mundësitë e punësimit në internet dhe përmirësimi i qasjes në burimet e njohurive, duke përfshirë mundësi më të mira të arritjes dhe bashkëpunimit për institucionet e arsimit të lartë), dhe Projekt Strategjia për Reformën e Administratës Publike 2022-2026 (krijimi i një administrate elektronike në nivelin më të avancuar të mundshëm dhe digjitalizimi i proceseve administrative në mënyrë sa më të gjerë); Strategjia e qeverisjes elektronike, etj.

3 Metodologjia

3.1. Metodologjia e përdorur në procesin e hartimit të dokumentit strategjik

Agjenda e re Digjitale e Kosovës 2030 (AD 2030) është në përputhje të plotë me strategjitë dhe politikat e vendosura evropiane. Dokumentet më të rëndësishme ndërkombëtare që janë përdorur janë:

- *Rruga drejt Dekadës Digjitale* (KE, shtator 2021),
- *Kompasi Digjital 2030* (KE, Mars 2021),
- *5G për Evropën – Plani i Veprimit* (KE, shtator 2016),
- *Plani i Veprimit për Arsimin Digjital 2021-2027* (BE, 2020),
- *Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike* (ENISA)
- *Strategjitë e Qeverisjes Digjitale për Transformimin e Shërbimeve Publike* (OECD)

Bazë për përgatitjen e AD 2030 janë rekomandimet e strategjisë së KE-së (miratuar në shkurt 2018): *Një perspektivë e besueshme e zgjerimit për angazhim të avancuar të BE-së në Ballkanin Perëndimor* (COM 2018/ 65).

Treguesit e mbledhur në Shtojcën 1 ndjekin parametrat nga dokumenti *Indeksi Ndërkombëtar i Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale* (i ashtuquajtur i DESI) i cili përgatitet rregullisht për Komisionin Evropian. Në këtë dokument planifikohet të përfshihet edhe Kosova në të ardhmen.

Në përgatitjen e AD 2030 kanë marrë pjesë të gjithë aktorët relevantë publikë dhe privatë të asistuar nga ekspertët e BE-së në kuadër të *Projektit të Ekonomisë Digjitale të Kosovës (KODE)*.

Bazë për këtë projekt ishin *Termat e Referencës për shërbimet e konsulencës për Ministrinë e Ekonomisë dhe Mjedisit dhe Autoritetin Rregullator të Komunikimit Elektronik Postar për Agjendën Digjitale, Analizën e Tregut dhe Kornizës Rregullatore* (KODE/CS/1.1.2/2020). Në nenin 1.3 ky dokument ka përshkruar dy dorëzime/ dokumente: draftin e ri të Agjendës Digjitale për Kosovën 2021-2030 dhe Planin e Veprimit.

Ministria e Ekonomisë me mbështetjen e konsulentëve të jashtëm kanë kryer veprimet e mëposhtme:

- Shqyrtimi i dokumentit Politika e Sektorit të Komunikimit Elektronik – *Agjenda Digjitale për Kosovën 2013-2020*, Mars 2013 (gjetjet e zbatueshme për 2021 dhe më tej)
- Punëtori me palët relevante të interesit (ARKEP, Zyra e Kryeministrit, Administrata Tatimore e Kosovës, Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal, Ministria e Punëve të Brendshme/ Agjencia për Shoqërinë e Informacionit, STIKK, Agjencia e Statistikave të Kosovës, IPKO, Open Data Kosovë, Dogana e Kosovës, UNDP) lidhur me Agjendën Digjitale për Kosovën më 15 korrik 2021 dhe dy punëtori me palët relevante institucionale dhe të biznesit më 15 shtator 2021.
- Pyetësori dhe Pyetësori i bazuar në ueb iu dërguan palëve të interesuara relevante publike dhe private (përgjigjet u pranuan nga ME/ KODE/ PIU, ASHI, ARKEP, Administrata Tatimore e

Kosovës, Ministria e Punëve të Brendshme, ICK, IPKO, Open Data Kosovo, Dogana e Kosovës) etj.

- Intervistat ballë për ballë me palët kryesore të interesit (Ministria e Ekonomisë, ARKEP, ASHI, Zyra e KM, dhe Zyra e Planifikimit Strategjik, STIKK, IPKO, TK, Ministria e Punëve të Brendshme, Agjencia e Statistikave, Administrata Tatimore)
- Analiza e Raporteve dhe Studimeve në dispozicion të publikut (Programi i Qeverisë 2021-2025, Programi i Reformës Ekonomike të Kosovës 2022-2024, Strategjia Kombëtare e Zhvillimit të Kosovës 2030, Strategjia Kombëtare e Kosovës për TI, Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës, Projekt Strategjia për Reformën e Administratës Publike 2022-2026, Projekt Strategjia e Qeverisjes Elektronike 2020-2025, Projekt Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike dhe Plani i Veprimit, Projekt Strategjia e Arsimit në Kosovë 2022-2026)
- Analiza e Pesë Shteteve: Agjenda Digjitale, Korrik 2021 (Rishikimi i opsioneve të ndryshme për kornizat e politikave të Agjendës Digjitale në BE dhe më gjerë, shtetet e përfshira: Austria, Irlanda, Lituania, Izraeli dhe Norvegjia)
- Analiza e strategjive dhe planeve relevante të veprimit të BE-së (Strategjia e Shoqërisë Gigabit, Plani i Veprimit 5G, Rekomandimi i Komisionit për Sigurinë Kibernetike të Rrjeteve 5G, Marrëveshja e Gjellbër, Formësimi i së Ardhmes Digjitale të Evropës, Strategjia Industriale, etj.).

3.2 Lista e institucioneve të përfshira në zhvillimin e dokumentit strategjik

Institucionet e përfshira në zhvillimin e këtij dokumenti strategjik:

- Autoriteti Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (ARKEP).
- Ministria e Ekonomisë (ME) – Departamenti i Teknologjisë Informative dhe Komunikuese.
- Organet e tjera të administratës publike dhe OJQ-të që morën pjesë në plotësimin e pyetësorit dhe takimet ballë për ballë.

4 Historiku

Zhvillimi dhe zbatimi i agjendës kombëtare digjitale është një proces në zhvillim të vazhdueshëm ku qeveria e Kosovës duhet të reagojë si ndaj evolucionit të teknologjive dhe ndryshimeve globale, ashtu edhe ndaj zhvillimeve dhe ndryshimeve në sistemin e vet kombëtar. Këto evolucione vijnë nga inovacioni teknologjik, forcat e tregut dhe sjelljet e konsumatorëve. Sidoqoftë, qeveria dhe politik-bërësit mund të ndërhyjnë dhe të ofrojnë këshilla dhe udhëzime për të siguruar që transformimi digjital të mund të sjellë përfitim optimal për shoqërinë e Kosovës. Në shumicën e vendeve evropiane, transformimi digjital është bërë gjithashtu elementi kyç për planet e rimëkëmbjes dhe qëndrueshmërisë me të cilat qeveritë përpiqen të nxisin rimëkëmbjen dhe të lehtësojnë pasojat e pandemisë Covid-19.

Ndërsa zhvillimi i *Agjendës së mëparshme Digjitale të Kosovës 2013-2020* u drejtua nga Ministria e Ekonomisë, detyra të tjera që duhej të adresoheshin nga aktorë të tjerë u adresua pjesërisht. Në të ardhmen kjo situatë duhet të shmanget pasi ekziston një gamë e gjerë e strategjive sektoriale plotësuese të harmonizuara me AD 2030 e cilat do të sigurojnë suksesin e transformimit digjital. Një sistem i qartë i qeverisjes, përgjegjësisë dhe koordinimit midis ministrive dhe agjencive përkatëse do të kontribuojë gjithashtu në suksesin për zbatimin e *Agjendës së re Digjitale të Kosovës 2030*.

AD 2013 - 2020 e mëparshme nuk ofronte metoda korrigjuese për të përshtatur aktivitetet në përputhje me gjetjet e objektivave të ndërmjetëm. AD 2030 e re propozon procese dhe procedura për menaxhimin dhe zbatimin e agjendës, të cilat përfshijnë rishikime periodike dhe përditësime të veprimeve indikative të bazuara në strategjitë sektoriale. Gjithashtu, në strategji parashikohet një fokus në monitorimin e zhvillimit nëpërmjet treguesve të rënë dakord (shiko Shtojcën I), së bashku me raportimin periodik të të gjitha agjencive përgjegjëse.

4.1. Përshkrimi i gjendjes aktuale dhe përkufizimi i problemit

AD 2030 adreson fushat problematike të mëposhtme: infrastruktura gjysmë e zhvilluar fikse dhe mobile (lidhja brezgjere), digjitalizimi i ulët i bizneseve (e-biznesi), shërbimet e kufizuara e-publike dhe qeverisja e ulët e TI-së në mesin e punonjësve qeveritarë, aftësitë e kufizuara digjitale të qytetarëve të Kosovës (sistemi arsimor nuk është në përputhje me nevojat e tregut të punës), mjedisi i zhvilluar dobët për hulumtim dhe zhvillim në teknologjitë inovative (nevojiten investime në infrastrukturë dhe qasjen jokoherente për sigurinë kibernetike në nivele të ndryshme publike dhe private).

4.2. Zhvillimi i këtij problemi me kalimin e kohës

Bazuar në analizën e statusit të zbatimit të *Agjendës Digjitale 2013-2020*, një pjesë dominuese e rrjetit fiks në Kosovë është teknologjia Fibra Hibrid-Koaksial (HFC). Aktualisht, rrjetet mobile përdorin teknologjinë 2G, 3G dhe 4G. Në analizën e tregut, ne zbuluam se problemi i cilësisë së dobët të rrjeteve mobile është për shkak të frekuencave të pa shpërndara dhe kapacitetit të dobët investues të operatorit kombëtar të telekomunikacionit Telekom i Kosovës SH.P.K. Duke pasur parasysh rëndësinë kyçe të operatorit kombëtar të telekomunikacionit për zhvillimin e

digjitalizimit të Kosovës, Qeveria e Kosovës duhet t'i kushtojë vëmendje të veçantë zhvillimit të duhur të infrastrukturës në pronësi të Telekomit të Kosovës SH.P.K. Infrastruktura e shumëllojshme e tij mund të shërbejë si bazë për zhvillimin e shërbimeve kombëtare të PPDR-së dhe shërbimeve të tjera jetike për funksionimin e infrastrukturës kritike të Kosovës. Qëllimi përfundimtar është të ngrihet një infrastrukturë kombëtare e qëndrueshme, e sigurt dhe e besueshme për funksionimin e shtetit. Veprimtaritë duhet të bazohen në ndihmën e lejuar shtetërore dhe nuk duhet të cenojnë konkurrencën në tregun e shërbimeve publike të komunikimeve elektronike.

Në zonat rurale, të shënuara si “zona të bardha”, ku nuk kishte interes tregtar për ndërtimin e rrjeteve brezgjera, rrjetet e fibrave u ndërtuan me teknologjinë GPON. Rrjetet e fibrave optike në “zonat e bardha” u ngritën me mbështetjen financiare të projektit KODE. Përveç kësaj, projekti KODE financoi ndërtimin e lokacioneve për rrjetet mobile në “zonat e bardha”. Nuk ka të dhëna të sakta në lidhje me numrin e lidhjeve sipas shpejtësive të disponueshme, megjithatë, sipas operatorëve, mund të arrihet në përfundimin se shumica e përdoruesve në rrjetet koaksiale mund të kenë qasje në lidhje brezgjere prej 100 Mbps. Teknologjia e kabllave koaksiale është teknologjia mbizotëruese e qasjes fikse në Kosovë, e cila megjithatë nuk është e mjaftueshme për zhvillimin e një shoqërie të ardhshme gigabit.

Lidhshmëria është e disponueshme për praktikisht të gjitha kompanitë në vend, ndërsa në gjysmën e dytë të vitit 2022 pothuajse të gjitha familjet kishin lidhje bazë brezgjere. *Agjenda e mëparshme Digjitale 2013 – 2020* ka siguruar një bazë solide të lidhshmërisë së përgjithshme. Për të qenë në përputhje me prirjet e pritshme në zhvillimin teknologjik, ajo duhet të përmirësohet në mënyrë adekuate. Qëllimi do të arrihet nga aktivitetet indikative të propozuara në këtë dokument, të cilat do të definojnë më në hollësi në strategjinë sektoriale të Ministrisë së Ekonomisë.

Problemi me mungesën e personelit kompetent dhe të aftë të TIK është i njëjtë në të gjitha vendet e BE dhe më tej, si dhe në Kosovë. Ekziston një mospërputhje e madhe midis arsimit dhe nevojave të tregut të punës (44% e kompanive identifikuan fuqi punëtore të arsimuar në mënyrë të papërshtatshme).

Problemi i sektorit të H&Zh qëndron në investimet e ulëta të shtetit në këtë fushë. Ka gjithashtu mungesë të partneriteteve-publike-private të krijuara (PPP) që duhet të rriten në periudhën afatshkurtër.

Problemi me përdorimin më të gjerë të shërbimeve të qeverisjes elektronike është ndryshimi i shpeshtë i politikave dhe bashkërendimi midis ministrive. Megjithatë, duhet të theksohet se për shkak të pandemisë së COVID-19 blerjet elektronike online dhe përdorimi i shërbimeve të qeverisjes elektronike u rritën në dy vitet e fundit, por përqindja e përdorimit është ende e ulët (p.sh., vetëm 5.3% e qytetarëve paraqesin formularë të plotësuar online).

Një boshllëk i madh u identifikua në fushën e shëndetësisë elektronike, sepse sistemi shëndetësor elektronik në Kosovë nuk është i zhvilluar.

Bazuar në statusin e korrikut 2021, përdorimi i internetit mes qytetarëve është mbi mesataren (95.3%)¹, megjithëse kufizohet në qëllime themelore të komunikimit, argëtimit dhe marrjes së

¹ <https://ask.rks-gov.net/media/6522/tik-2021-ang.pdf>

informacionit. Përdorimi i avancuar për tregtinë elektronike, qeverisjen elektronike, arsimin elektronik dhe shëndetësinë elektronike është mjaft i kufizuar. Rrjetet ekzistuese dëshmojnë kapacitet dhe shpejtësi të mjaftueshme për shkallën aktuale të përdorimit dhe llojin e përdoruesve. Sidoqoftë, duke marrë parasysh trendët e ardhshme teknologjike në zhvillimin e rrjeteve dhe shërbimeve dhe llojin e ri të përdoruesve, kjo nuk do të jetë më kështu. Përdorimi i shërbimeve digjitale tashmë po kalon nga segmenti i përdoruesve privatë në përdorim industrial. Fabrikat, qytetet e mençura, transporti i mençur dhe fusha të tjera të përdorimit do të kërkojnë lidhjen e një numri të madh të sensorëve dhe pajisjeve që do të transferojnë një sasi të madhe të dhënash.

4.3. Krahassimi me vendet e tjera të rajonit dhe standardet ndërkombëtare

Çështja e transformimit digjital aktualisht është një nga aktivitetet më të rëndësishme në procesin e ndërtimit dhe menaxhimit të strategjive dhe vizioneve për vendet. Bazuar në studimet më të fundit, teknologjitë më të rëndësishme të TIK nga pikëpamja globale janë: (a) Inteligjenca Artificiale, (b) Interneti i Gjërave, (c) Teknologjia 5G, (d) Edge, dhe informatikë Cloud, (e) Big Data, dhe (f) Teknologjia Blockchain.

Lidhshmëria u identifikua si një nga 4 platformat digjitale të *Kompasit Digjital të BE-së* me të cilën Komisioni Evropian paraqiti vizionin e tij dhe rrugët për transformimin digjital të Evropës deri në vitin 2030, e ashtuquajtura *Dekada Digjitale e BE-së*. Bazuar në përvojën më të fundit gjatë krizës COVID-19, *Kompasi Digjital i BE-së* ka vendosur qëllime edhe më ambicioze, përkatësisht, të sigurojë lidhje gigabit për të gjithë dhe qasje në rrjetet 5G kudo deri në vitin 2030.

Rrjetet e avancuara brezgjera me kapacitet shumë të lartë janë elementi themelor i çdo transformimi digjital. Kjo do të thotë se rrjetet me QoS të besueshme janë thelbësore për zhvillimin e shërbimeve të ardhshme digjitale. Shërbimet brezgjera me kapacitet shumë të lartë bazohen në rrjetet fibër optike, rrjetet e përmirësuara të kablove koaksiale dhe rrjetet mobile 5G. Infrastruktura e besueshme dhe e shpejtë e telekomunikacionit është çelësi në sigurimin e konkurrencës, qëndrueshmërisë dhe transformimit digjital me kohë.

Në korrik 2021, një konsorcium i partnerëve ndërkombëtarë bëri një shqyrtim të opsioneve të ndryshme për kornizat e politikave të Agjendës Digjitale në BE dhe më gjerë. Sondazhi i quajtur *“Analiza e Pesë Vendeve: Agjenda Digjitale”* u bë për pesë vende: Austria, Irlanda, Lituania, Norvegjia dhe Izraeli. Dy vendet e fundit kanë popullsi shumë të re, çka është fakt edhe në Kosovë (50% e popullsisë është nën 25 vjeç). Digjitalizimi është një proces rrethor ku një element varet nga një tjetër. Shembull për këtë është, se shkollat nuk mund të digjitalizohen pa infrastrukturë dhe ekonomia nuk mund të korrë shpërblimet e digjitalizimit pa popullsinë e kualifikuar në mënyrë digjitale dhe disponueshmërinë e punëtorëve të kualifikuar në TIK. Analiza e Pesë Vendeve u përqendrua gjithashtu në projektet dhe nismat për zhvillimin e Ekonomisë Digjitale. Disa raste përdorimi janë: KMU Digjital në Austri² (mbështetje për NVM-të në hartimin e projekteve të digjitalizimit), Skema e Tregtisë Online dhe Ndërmarrësisë për biznesin në Irlandë (skema e kuponit ndihmon biznesin e vogël të tregtojë më shumë në internet, të rrisë shitjet dhe të arrijë tregje të reja), Digjital 21 në Norvegji (të krijojë një strategji në të gjitha industritë dhe mjediset e kompetencave), Laboratori GovTech në Lituani (i fokusuar në inkurajimin e krijimit dhe

² <https://www.kmudigital.at/>

përdorimit të zgjidhjeve inovative për qeverinë), Skema Start-up Nation në Izrael (promovon inovacionin, ndërmarrësinë dhe trendët teknologjike).

4.4. Faktorët me ndikim të rëndësishëm në problem

Baza për identifikimin e problemeve kryesore dhe shkaqeve kryesore për këto ishte analiza e progresit të zbatimit të Agjendës Digjitale të Kosovës 2013-2020 (raporti, korrik 2021). Për më tepër, u bë një analizë e parametrave kryesorë të rëndësishëm për zhvillimin e shoqërisë digjitale. Disa parametra janë nxjerrë nga burime të tjera, p.sh., OECD³ (shih Fig. 2), Agjencia e Statistikave të Kosovës, Banka Botërore (Treguesit e Zhvillimit Botëror⁴), DESI, Eurostat, etj. Fig. 2 tregon vlerat e parametrave që janë të rëndësishëm për analizën, të cilat janë: “Shoqëria digjitale” 2.2 (mesatarja), “Shkenca, teknologjia dhe inovacioni” 1.1 (shumë nën mesataren), “Politika e arsimit” 3.2 (mbi mesataren).

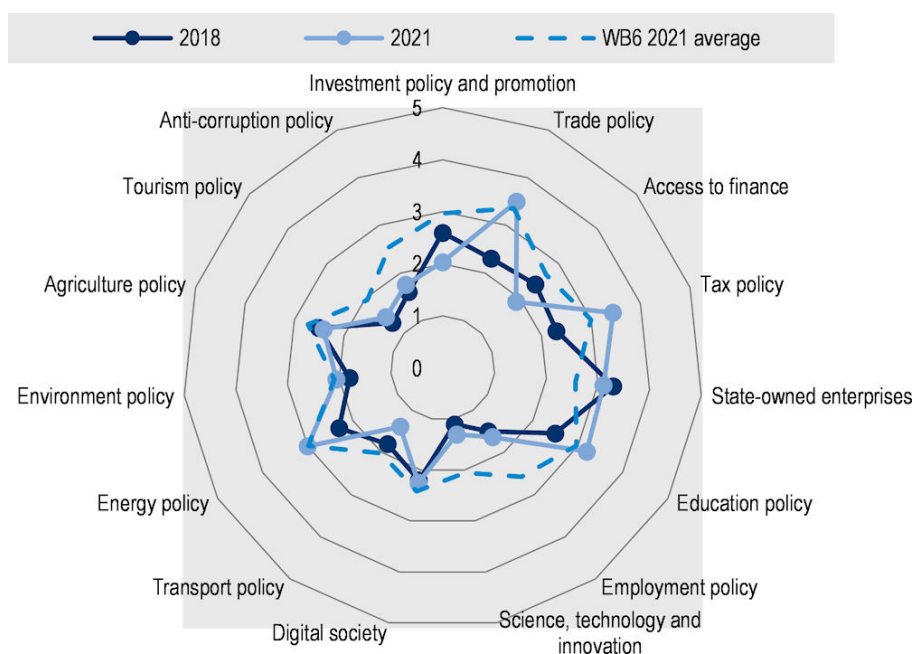

Fig. 2, Tabela e vlerësimit e OECD për Kosovën (BP6 – Gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor: Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia.)

Pavarësisht një strategjie të mirëpërcaktuar me qëllime të matshme dhe procedura të përcaktuara zbatimi, ministritë individuale (të ngarkuara me detyrat e politikave) i kryenin detyrat e tyre në mënyrë shumë të ndryshme, gjë që çoi në mospërputhje në përmbushjen e disa objektivave.

Në Kosovë ekziston një infrastrukturë bazë brezgjere në dispozicion të familjeve dhe biznesit, por shpejtësia e qasjes në internet duhet të përmirësohet. Shërbimet e reja kërkojnë gjerësi brezi shumë të lartë, lidhje të miliona pajisjeve dhe latencë të ulët. Të gjitha këto janë elementet kyçe të rrjeteve të gjeneratës së re. Digjitalizimi kërkon lidhshmëri kudo dhe kurdo. Vetëm rrjetet mobile 5G dhe rrjetet fikse me kapacitet shumë të lartë mund t'i përmbushin këto kërkesa. Mungesa e radio frekuencave pengon operatorët të ndërtojnë rrjete mobile me kapacitet të lartë dhe performancë

³ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/573f3543-en/index.html?itemId=/content/component/573f3543-en#> (Profili i Kosovës në OECD)

⁴ <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Banka Botërore)

cilësore. Rrjetet aktuale fikse duhet të përmirësohen me fibra optike shumë afër stacioneve bazë mobile ose klientëve fundorë me qasje fikse. Ndërtimi i rrjeteve të reja kërkon investime të larta.

Edhe pse shërbimet TIK përdoren nga pothuajse të gjithë qytetarët, në mënyrë të papërfillshme, pak prej tyre përdorin shërbimet e qeverisjes elektronike dhe tregtisë elektronike. Për shembull, vetëm 5.3% e përdoruesve të internetit paraqitën formularët online dhe vetëm 35% e përdoruesve të internetit blenë ose porositën mallra ose shërbime online (Mesatarja e BE-së: 54%).

Një nga problemet më të mëdha të shoqërisë kosovare është se përdoruesit (privat ose biznes) nuk janë të vetëdijshëm për rëndësinë e sigurisë së informacionit (siguria kibernetike), e cila ndoshta është për shkak të hapjes së shoqërisë dhe mungesës së vetëdijes së qytetarëve.

4.5. Përtej fushëveprimit të këtij dokumenti

DA 2030 synon të mbulojë gjerësisht objektivat dhe të theksojë në mënyrë indikative disa nga aktivitetet kyç në të gjitha fushat e transformimit digjital në qeverisje dhe ekonomi, megjithatë të gjitha këto fusha parashikohet të mbulohen në hollësi në strategjitë sektoriale dhe në planet e tyre të veprimit. Disa nga këto janë si më poshtë:

- Qeverisja elektronike → dokumenti përkatës: *Strategjia e qeverisjes elektronike*
- Arsimi → dokumenti përkatës: *Plani Strategjik për Arsimin në Kosovë 2021-2026*
- Inovacioni dhe H&Zh, Arsimi TI → dokumenti përkatës: *Strategjia e Kosovës për TI* (draft)
- Siguria kibernetike → dokumenti përkatës: *Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike*

4.6. Aktivitetet ekzistuese dhe të planifikuara në lidhje me problemin

Aktivitetet qeveritare

Qeveria e Kosovës është aktive në përgatitjen e strategjive të ndryshme që adresojnë pjesërisht ose plotësisht secilën nga fushat e AD 2030. Disa dokumente strategjike dhe aktivitete legjislative të Kosovës janë në proces ose tashmë të miratuara.

- *Strategjia për Arsimin në Kosovë* (mbështetur nga Zyra e Jashtme, e Komonuelthit dhe Zhvillimit e Mbretërisë së Bashkuar përmes Ambasadës Britanike në Prishtinë).
- *Strategjia e Kosovës për TI* (e mbështetur nga Agjencia Gjermane për Bashkëpunim të Brendshëm dhe Ministria e Punëve të Jashtme e Norvegjisë).
- *Ligji i Reduktimit të Kostos* tashmë i miratuar nga Kuvendi (transpozimi i Direktivës së Reduktimit të Kostos në legjislacionin kombëtar).
- Ligji për identifikimin elektronik dhe shërbimet e besuara në transaksionet elektronike (Rregullorja eIDAS) e miratuar nga Kuvendi i Kosovës;
- Strategjia e qeverisë – draft i gatshëm;
- Gati drafti i strategjisë kombëtare të sigurisë kibernetike.

Aktivitetet e komunitetit ndërkombëtar

Komuniteti ndërkombëtar është shumë i pranishëm në zhvillimin e Shoqërisë Digjitale të Kosovës.

Donatorët kryesorë aktivë në zhvillimin e sektorit të TIK janë: Banka Botërore, USAID, Qeveria e Luksemburgut, ADA Austriake, DCAF, GIZ, Helvetas Swiss Intercooperation, Norvegjia dhe Suedia (SIDA).

Në vitin 2020, Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara (UNDP) në Kosovë filloi një vlerësim të transformimit digjital të gjerë në organizata. Titulli i projektit është “*Transformimi gjithëpërfshirës digjital i shoqërisë: Vlerësimi i gatishmërisë digjitale (DRA)*”.

Parku i Inovacionit dhe Trajnimit në Prizren (ITP), ish-kampi ushtarak, i përdorur nga Bundeswehri gjerman që nga viti 1999, iu dorëzua kohët e fundit Qeverisë së Kosovës. Qeveritë e Kosovës dhe Gjermanisë po bashkëpunojnë për zhvillimin e ITP-së në Prizren.

Shoqëria civile

Në korrik 2021, Qendra Burimore e Kosovës për Shoqërinë Civile ka publikuar një Udhëzim për organizatat e shoqërisë civile në Kosovë të titulluar “*Transformimi digjital i OSHC-ve*”. Ky dokument thekson rëndësinë e përdorimit të mjeteve të avancuara të TIK në proceset e punës (p.sh., shërbimet cloud), nevojën për zhvillimin e kompetencave digjitale dhe ofron këshilla se si të përdoren disa platforma online. Ky udhëzim zbatohet nga Fondacioni Kosovar i Shoqërisë Civile (KCSF) dhe Community Building Mitrovica (CBM) dhe financohet nga BE-ja dhe bashkëfinancohet nga Agjencia Suedeze për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ndërkombëtar.

5 Vizioni, objektivat dhe aktivitetet

VIZIONI i AD 2030: Deri në vitin 2030, Kosova do të bëhet një vend digjital modern, me ekonomi të avancuar digjitale, administratë publike efektive që siguron përdorim të mençur të territorit dhe infrastrukturës, ku qytetarët e Kosovës do të përdorin mjete digjitale dhe shërbime elektronike dhe do të jetojnë jetë me cilësi të lartë dhe të sigurt në epokën digjitale.

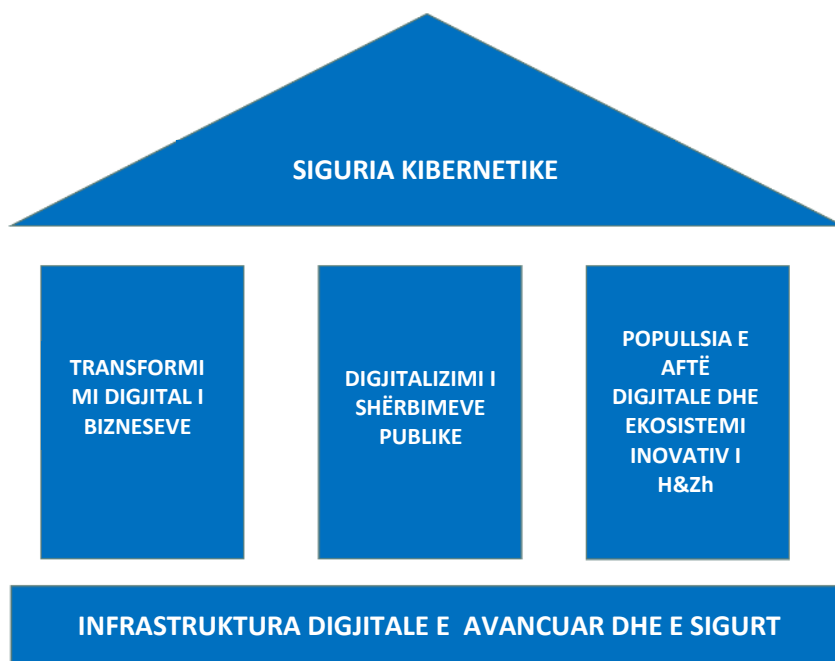

Figura 3. Pesë objektivat strategjike: infrastruktura, biznesi elektronik, shërbimet publike digjitale, arsimi dhe H&Zh, dhe siguria kibernetike

AD 2030 ka pesë objektiva strategjike (OS), ku secili objektiv strategjik trajton problematikën kryesore të fushës përkatëse tematike. Infrastruktura e avancuar digjitale e sigurt (OS1) është një themel për tri shtylla: biznesi elektronik (OS2), shërbimet publike digjitale (OS3), dhe popullsia e aftë digjitale dhe ekosistemi inovativ i H&Zh (OS4). Mbi të gjitha, ekziston një objektiv ombrellë, i përfaqësuar nga siguria kibernetike (OS5). Paraqitja grafike e qëllimeve strategjike mund të shihet në Fig. 3. Objektivat strategjike ndahen më tej në objektiva specifike që korrespondojnë me shkaqet kryesore të problemeve kryesore përkatëse dhe synojnë rezultate më konkrete afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata. Për çdo objektiv specifik ekzistojnë aktivitete indikative të rekomanduara që çojnë në arritjen e objektivave.

5.1. Objektivat strategjike

AD 2030 është një strategji ndër-sektorale qeveritare që përcakton politikën dhe prioritetet e veçanta të Kosovës në kontekstin e transformimit digjital të vazhdueshëm të ekonomisë dhe shoqërisë siç ndikohet nga teknologjitë inovative dhe trendët digjitale globale.

AD 2030 ka pesë (5) objektiva strategjike, ku secili objektiv strategjik trajton problematikën kryesore të fushës përkatëse tematike.

Objektivi strategjik 1 – **INFRASTRUKTURA DIGJITALE E AVANCUAR DHE E SIGURT** synon zhvillimin e rrjeteve dhe shërbimeve të TIK-ut fiks dhe mobil, të sigurt, të besueshëm dhe të qëndrueshëm, për vertikale të biznesit, komunikimet e mençura dhe sigurinë publike.

Objektivi strategjik 2 – **TRANSFORMIMI DIGJITAL I BIZNESEVE** do të arrihet me përfshirjen e teknologjive digjitale në të gjithë sektorët ekonomikë, veçanërisht NVM-të, dhe me rritjen e aftësive digjitale për t'u angazhuar, kontribuar dhe përfituar nga ekonomia digjitale.

Objektivi strategjik 3 – **DIGJITALIZIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE** synon digjitalizimin e administratës publike në të gjitha segmentet e shërbimeve publike online që do të jenë plotësisht të qasshme për të gjithë, përfshirë personat me aftësi të kufizuara.

Objektivi strategjik 4 – **POPULLSIA E AFTË DIGJITALE DHE EKOSISTEMI INOVATIV I H&Zh** mund të arrihen me transformimin e sistemit arsimor të Kosovës për t'u përgatitur për epokën digjitale, duke përmirësuar aftësitë digjitale të qytetarëve, promovimin e ekosistemit inteligjent dhe duke mundësuar mjedis të favorshëm për H&Zh në teknologjitë inovative.

Objektivi strategjik 5 – **FORCIMI I EKOSISTEMIT TË SIGURISË KIBERNETIKE** është themeli për funksionimin e sigurt dhe të besueshëm të infrastrukturës dhe shërbimeve të shoqërisë digjitale. Qëndrueshmëria e sigurisë kibernetike do të arrihet duke forcuar ndërgjegjësimin dhe kompetencat e sigurisë kibernetike, dhe krijimin e kornizës rregullatore kombëtare të sigurisë kibernetike.

5.2. Objektivat specifike

OBJEKTIVI STRATEGJIK 1: INFRASTRUKTURA DIGJITALE E AVANCUAR DHE E SIGURT

Objektivi specifik 1.1: Shërbime të avancuara të rrjetit publik fiks dhe mobil

Objektivi specifik 1.2: Infrastruktura e qëndrueshme dhe e sigurt e rrjetit të gjelbër fiks dhe mobil

Objektivi specifik 1.3: TIK mobile e mundësuar nga 5G për vertikale të zgjuara të biznesit

Objektivi specifik 1.4: TIK mobile e mundësuar nga 5G për komunitetet e mençura dhe sigurinë publike

OBJEKTIVI STRATEGJIK 2: TRANSFORMIMI DIGJITAL I BIZNESEVE

Objektivi specifik 2.1: Avancimi digjital i NVM-ve

Objektivi specifik 2.2 Rritja e aftësive digjitale të punonjësve

Objektivi specifik 2.3: Mbështetja e zhvillimit të sektorit inovativ të TIK për rritje më të fuqishme digjitale

Objektivi specifik 2.4: Zhvillimi i mjedisit të qëndrueshëm për industrinë e lojërave dhe e-sporteve

OBJEKTIVI STRATEGJIK 3: DIGJITALIZIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE

Objektivi specifik 3.1: Përmirësimi i portalit të e-qeverisjes bazuar në parimin “vetëm një herë”

Objektivi specifik 3.2: Digjitalizimi i administratës publike në të gjitha segmentet

Objektivi specifik 3.3: Përmirësimi i qeverisjes së shërbimeve qeveritare të TI

Objektivi specifik 3.4: Promovimi i ngritjes së aftësive në mësimin e TIK-ut të punonjësve të sektorit publik

OBJEKTIVI STRATEGJIK 4: **POPULLSIA E AFTË DIGJITALE DHE EKOSISTEMI INOVATIV I H&Zh**

Objektivi specifik 4.1: Rritja e mundësive të të nxënit për të përmirësuar aftësitë digjitale të qytetarëve

Objektivi specifik 4.2: Transformimi i sistemit arsimor për epokën digjitale

Objektivi specifik 4.3: Teknologjitë inovative në arsimin e lartë të përshtatura me nevojat specifike të tregut

Objektivi specifik 4.4: Promovimi i një ekosistemi inteligjent

Objektivi specifik 4.5: Mjedisi i favorshëm për H&Zh në teknologjitë inovative

OBJEKTIVI STRATEGJIK 5: **EKOSISTEMI I QËNDRUESHËM I SIGURISË KIBERNETIKE**

Objektivi specifik 5.1: Qëndrueshmëria e sigurisë kibernetike

Objektivi specifik 5.2: Ndërgjegjësimi dhe kompetencat e sigurisë kibernetike

Objektivi specifik 5.3: Mbrojtja dhe qëndrueshmëria e infrastrukturave kritike të varura digjitale

Objektivi specifik 5.4: Korniza e krijuar kombëtare e maturimit të sigurisë kibernetike përmes zhvillimit dhe përmirësimit të kornizës rregullatore

5.3. Aktivitetet indikative të rekomanduara për objektiva specifike

OBJEKTIVI STRATEGJIK 1: **INFRASTRUKTURA DIGJITALE E AVANCUAR DHE E SIGURT**

Aktivitetet e propozuara:

- Sigurimi i kushteve të tregut dhe spektrit për rrjete të shkëlqyera mobile publike 4G/ 5G
- Sigurimi i kushteve të tregut për ndërtimin e rrjeteve të shkëlqyera fikse publike brezgjera
- Monitorimi i progresit brezgjërë mobil dhe fiks dhe promovimi i zhvillimit të ardhshëm
- Promovimi dhe sigurimi i një mjedisi miqësor me rrjetet moderne 4G/ 5G.
- Promovimi dhe sigurimi i rrjeteve të sigurta moderne 4G/ 5G
- Promovimi dhe sigurimi i rrjeteve moderne dhe të gjelbra fikse

- Krijimi i një rrjeti 5G të kampusit testues në ambientet e Parkut Teknologjik (me përdorimin e teknologjisë edge computing)
- Projekti pilot për një fabrikë të mençur 4.0 bazuar në rrjetin jopublik 5G në një nga vendet industriale të Kosovës
- Digjitalizimi i mençur i mundësuar nga 5G në domenet vertikale
- Projekti pilot Korridori 5G dhe lëvizshmëria e mençur e mundësuar nga 5G (EV)
- Prezantimi koncepteve të fshatit të mençur dhe një qyteti të mençur të mundësuar nga 5G
- Mjete ajrore pa pilot (UAV) në 5G për raste të ndryshme të përdorimit publik dhe privat
- Aplikacione kritike në rrjetin PPDR të kontrolluar nga shteti
- Aplikimi për kod domenin e nivelit të lartë të shtetit

OBJEKTIVI STRATEGJIK 2: **TRANSFORMIMI DIGJITAL I BIZNESEVE**

Aktivitetet e propozuara:

- Përmirësimi i kapaciteteve të organizatave të biznesit për të përdorur teknologjitë e reja digjitale dhe mjetet e transformimit
- Ndhurma në rritjen digjitale të NVM-ve për të mbështetur tregtinë elektronike dhe biznesin elektronik
- Zhvillimi i një portali të përbashkët online me këshilla, mjete dhe informacione të tjera për NVM-të në lidhje me transformimin digjital
- Krijimi i Qendrave të Inovacionit Digjital
- Nisja e skemës së re të financimit të transformimit digjital të NVM-ve
- Digjitalizimi i Arsimit Profesional dhe Mësimit gjatë gjithë jetës në TIK për punonjësit dhe lehtësimi i lidhjeve të Partneritetit Publik Privat midis arsimit dhe sektorit privat dhe shkëmbimit të njohurive
- Promovimi i skemës këshilluese të ekspertëve të TIK-ut për bizneset prodhuese dhe eksportuese
- Lehtësimi dhe mbështetja e nismave ndër sektoriale B2B dhe të përputhshmërisë
- Vazhdimi i promovimit të lidhjeve me diasporën që punon në TIK dhe sektorë të tjerë në vendet e tjera

OBJEKTIVI STRATEGJIK 3: **DIGJITALIZIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE**

Aktivitetet e propozuara:

- Zhvillimi i Katalogut të Shërbimeve Publike për qytetarët, bizneset dhe organizatat e grupuara në ngjarje jetësore dhe afariste
- Përmirësimi i portalit E-GOV bazuar në Parimin “Vetëm një herë”
- Mbështetja e zbatimit të shërbimeve të reja publike digjitale

- Promovimi i qasjes në të dhënat e hapura qeveritare (OGD)
- Konsolidimi i menaxhimit të identitetit elektronik (eID) në administratën shtetërore dhe ekonomia dhe shoqëria e Kosovës;
- Forcimi i ndërveprueshmërisë midis sistemeve qeveritare përmes zbatimit të udhëzimeve të Kornizës Evropiane të Ndërveprueshmërisë
- Forcimi i qeverisjes kombëtare të të dhënave për një ekonomi të drejtuar nga të dhënat
- Finalizimi i krijimit të Qendrës së të Dhënave për Rimëkëmbje nga Fatkeqësitë
- Zbatimi i një Sistemi të Integruar të Informacionit Shëndetësor bazuar në lidhjen Gigabit
- Vazhdimi i zbatimit të sistemeve të drejtësisë elektronike
- Forcimi i kapaciteteve të Institutit të Kosovës për Administratë Publike (IKAP) për të promovuar ngritjen e aftësive të të mësuarit në TIK të punonjësve të sektorit publik
- Softueri i zhvilluar që financohet me paratë e tatimpaguesve dhe që përfshinë pronësinë intelektuale të sektorit publik publikohet me një licencë me burim të hapur

OBJEKTIVI STRATEGJIK 4: **POPULLSIA E AFTË DIGJITALE DHE EKOSISTEMI INOVATIV I H&Zh**

Aktivitetet e propozuara:

- Rritja e barazisë digjitale të qytetarëve
- Nxitja e programeve dhe projekteve inovative që synojnë përfshirjen e lartë të Grave në TIK dhe Punë Online
- Ofrimi i trajnimeve on-line falas për përmirësimin e aftësive digjitale të qytetarëve për përdorimin e shërbimeve të tregtisë elektronike dhe qeverisjes elektronike
- STEM në shkollat fillore
- Sistemi i Menaxhimit të Mësimit për shkollat fillore dhe të mesme
- Burimet arsimore për shkolla duke prioritarizuar Burimet e Hapura Arsimore për të siguruar shkolla me maturim digjital
- Prezantimi i Kornizës së Kompetencës Digjitale të Kosovës
- Lidhshmëria e shkollës me Rrjetin KREN dhe qasja në shërbimet GEANT
- Rishikimi i programeve aktuale të TIK-ut në universitetet e Kosovës me fokus në Teknologjitë Inovative
- Zhvillimi i një kursi semestral në universitet që mëson bazat e Inteligjencës Artificiale (IA)
- Planifikimi i programit Kosovar MSc për Teknologjitë e Inovacionit dhe ofrimi i “Trajnimeve për Mundësitë e Teknologjive të Inovacionit (ITOT)”
- Mbështetja në zhvillimin e programit të doktoratës për Teknologjitë Inovative
- Zhvillimi i Strategjisë së IA të Kosovës

- Zhvillimi i kornizës ligjore, rregullave dhe normave për një ekosistem inteligjent/ inovativ
- Rritja e mëtejshme e kapaciteteve dhe portofolit të Rrjetit të Hulumtimit dhe Edukimit të Kosovës (KREN) dhe ndërkombëtarizimi i tij dhe partneriteti me Shoqatën GÉANT
- Ndërgjegjësimi i sektorëve publikë dhe privatë për të siguruar që vendi të jetë gati për një të ardhme me Teknologjitë Inovative
- Mbështetje për Parkun e Inovacionit dhe Trajnimit (ITP) të Prizrenit për t'u bërë lider në H&Zh në Teknologjitë Inovative
- Promovimi i Partneriteteve Publike-Private për H&Zh në Teknologjitë Inovative
- Zhvillimi i një programi të dedikuar për inovacion dhe H&Zh - financimi i TIK për universitetet dhe qendrat e H&Zh / inovacionit në teknologjitë inovative
- Nxitja e miratimit të të mirave publike digjitale dhe rritja e të përbashkëtave digjitale

OBJEKTIVI STRATEGJIK 5: **EKOSISTEMI I QËNDRUESHËM I SIGURISË KIBERNETIKE**

Aktivitetet e propozuara:

- Krijimi i Agjencisë për Siguri Kibernetike
- Forcimi i kapaciteteve të CERT Kombëtar
- Forcimi i bashkëpunimit ndërkombëtar me pjesëmarrje të rregullt në ushtrimet ndërkombëtare për sigurinë kibernetike dhe organizimin e ushtrimeve kombëtare
- Krijimi i një mekanizmi efikas për shkëmbimin e informacionit
- Zbatimi i programeve për rritjen e ndërgjegjësisë për sigurinë kibernetike dhe ndryshimin e sjelljeve për punonjësit e shtetit
- Sigurimi i kushteve për funksionim të sigurt dhe të besueshëm të sistemeve kryesore të TIK në rast të fatkeqësive të mëdha natyrore dhe fatkeqësive të tjera, duke përfshirë infrastrukturën kritike
- Rritja e qëndrueshmërisë duke zvogëluar cenimin e sistemeve të komunikimit dhe informacionit
- Integrimi i sigurisë kibernetike në sektorin e energjisë e komunikimeve elektronike dhe të energjisë, të komunikimeve elektronike dhe sektoriale të energjisë CERT;
- Përcaktimi i modeleve të maturimit të procesit dhe maturimit të infrastrukturës zbatuese;
- Zbatimi i Standardit Ndërkombëtar për Vlerësimin e Rrezikut të Sigurisë.

6 Marrëveshjet e zbatimit, monitorimit dhe raportimit

6.1. Zbatimi

Agjenda Digjitale e Kosovës 2030 do të zbatohet në periudhën 8-vjeçare, nga viti 2023 deri në vitin 2030.

Zyra e Kryeministrit (në tekstin në vijim e referuar si “ZKM”) në bashkëpunim me Ministrinë e Ekonomisë (në tekstin në vijim e referuar si “ME”) është përgjegjëse për të monitoruar vazhdimisht zbatimin e kësaj agjende (AD 2030), duke përfshirë detaje mbi raportimin dhe rishikimet e përkohshme dhe vlerësimin përfundimtar të zbatimit të këtij dokumenti.

Qeveria e Republikës së Kosovës do të krijojë një komision i cili do të jetë përgjegjës për zbatimin e AD 2030 dhe të strategjive sektoriale në lidhje me transformimin digjital. Ky komision do të drejtohet nga Kryeministri dhe do të koordinohet nga personi përgjegjës, i caktuar nga Kryeministri. Komisioni duhet të përbëhet nga përfaqësues të ministrive/ agjencive që janë pronarë ose bashkëpronarë të objektivave. Ky komision do të mbledhet të paktën një herë në vit. Mbështetja teknike do të sigurohet nga njësia organizative e caktuar nga Sekretari i ZKM-së.

AD 2030 përbëhet nga pesë objektiva strategjike që adresojnë fusha të ndryshme: lidhshmëria, arsimit, shërbimet publike, biznesi, siguria e informacionit. Prandaj, do të kërkohet bashkëpunim i ngushtë me të gjitha ministrinë apo agjencitë e tjera përkatëse. Progresi raportohet periodikisht në ZKM, e cila raporton në Qeveri.

Zbatimi i aktiviteteve indikative të AD 2030 është përgjegjësi e organeve/autoriteteve publike individuale.

Ministrinë/ agjencitë përkatëse përgjegjëse për zbatimin e aktiviteteve specifike janë (për detaje shih Shtojcën II – Plani i Veprimit):

- **OS1 – INFRASTRUKTURA:** ARKEP, Ministria e Ekonomisë (ME), Zyra e Kryeministrit, Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës (MMPHI), Ministria e Punëve të Brendshme (MPB), Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI), Ministria e Industrisë, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë (MINT), Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal (MAPL).
- **OS2 – BIZNES:** Ministria e Tregtisë, Industrinë dhe Ndërmarrësisë, Ministria e Ekonomisë (ME), Zyra e Kryeministrit, Technopark Bërnica, Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve (MFPT), Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI), Ministria e Punëve të Jashtme dhe Diasporës (MPJD), KIESA, ITP Prizren.
- **OS3 – SHËRBBIMET PUBLIKE:** Zyra e Kryeministrit, Agjencia e Shoqërisë së Informacionit (ASHI), Ministria e Shëndetësisë (MSH), Ministria e Drejtësisë (MD), Ministria e Punëve të Brendshme (MPB), Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal (MAPL), Ministria e

Industrië, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë (MINT), KIESA, Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve (MFPT).

- OS4 – ARSIMI/ H&Zh: Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI), Ministria e Ekonomisë (ME), Zyra e Kryeministrit, Ministria e Industrië, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë (MINT), Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve (MFPT), Universiteti i Prishtinës.
- OS5 – SIGURIA KIBERNETIKE: Ministria e Punëve të Brendshme (MPB), Zyra e Kryeministrit, ASHI, ARKEP, Ministria e Ekonomisë (ME).

6.2. Monitorimi dhe raportimi

Monitorimi duhet të kuptohet si një proces i vazhdueshëm që synon të ofrojë informacion për qeverinë me progresin drejt arritjes së objektivave strategjikë dhe treguesve.

Monitorimi i AD 2030 do të kryhet në dy nivele:

1. Monitorimi i aktiviteteve. Duhet të përcaktohet nëse aktivitetet janë kryer në kohën e duhur dhe në cilësinë e duhur. Aktivitetet do të monitorohen në bazë të planeve të veprimit të strategjive sektoriale.
2. Monitorimi i objektivave bazohet në treguesit e tyre. Treguesit janë vendosur për secilin objektiv specifik si vlera bazë (2022), objektivi i përkohshëm (2025) dhe objektivi i vitit përfundimtar (2030). Treguesit janë renditur në Shtojcën I.

ZKM në bashkëpunim me ME duhet të përgatisë një raport të progresit të zbatimit në baza vjetore.

Raporti i progresit jep informacion për:

- arritjet në krahasim me objektivin përmes treguesve të vendosur
- afatin kohor të veprimeve të ndërmarra
- përdorimin e burimeve financiare
- pengesat kryesore të zbatimit.
- çdo faktor të ri që ndikon në zbatim
- masat korrigjuese të sugjeruara, duke përfshirë sigurimin e fondeve që mungojnë.

6.3. Vlerësimi

Vlerësimi është procesi më i detajuar i analizës së suksesit të zbatimit të agjendës, identifikimit të asaj që nuk shkoi mirë, shqyrtimit të arsyeve prapa asaj që nuk shkoi mirë dhe më pas ripërshtatjes së drejtimit strategjik në përputhje me rrethanat. Hartimi dhe ekzekutimi i fazës së vlerësimit zakonisht është i pavarur nga korniza e rregullt e monitorimit dhe raportimit. Vlerësimi përfshin përpilimin e pyetjeve të vlerësimit, mbledhjen dhe analizimin e të dhënave për të marrë përgjigje për këto pyetje dhe mbledhjen e provave për të formuluar konkluzione dhe rekomandime.

ZKM dhe ME do të kërkojë ndihmën e partnerëve të zhvillimit për të bërë dy vlerësime të jashtme të AD 2030, e para në mes të periudhës së zbatimit (2025) dhe e dyta kur përfundon zbatimin e AD 2030 (2030). Përmasat e vlerësimeve do të jenë si më poshtë:

- Rëndësia – harmonizimi i qëllimeve dhe objektivave të AD 2030 me nevojat e qytetarëve dhe prioritetet e Qeverisë.
- Efektiviteti – përputhja e rezultateve të arritura të AD 2030 me rezultatet e planifikuara, si dhe nevojat e përfituesve të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë.
- Efikasiteti – arritja e rezultateve me kostot më të ulëta - duhet të përcaktohet raporti i rezultateve me kostot (burimet) e kërkuara ose të përdorura për t'i arritur ato.
- Zbatimi – cilësia e procesit dhe strukturave të zbatimit.

Shënim:

Vlerësimi i zbatimit të aktiviteteve duhet të kryhet me verifikimin e treguesve të listuar në Shtojcën 1. Statusi i treguesve mund të verifikohet duke u krahasuar me treguesit statistikorë të Agjencisë së Statistikave të Kosovës ose indeksin DESI. Kjo e fundit është relevante kur Kosova të bëhet pjesë e skemës DESI.

7 Ndikimi buxhetor i zbatimit të agjendës

7.1. Vlerësimi i buxhetit sipas objektivave strategjike

Kostoja e planifikuar e AD 2030 u prodhuan bazuar në mjetin e zhvilluar nga Zyra e Planifikimit Strategjik, për të përcaktuar koston e zbatimit të strategjisë së Agjendës Digjitale të Kosovës 2030 në periudhën 2023-2030. Buxhetet reale për zbatimin e objektivave strategjike dhe specifike do të përcaktohen në strategjitë sektoriale.

Shuma totale e planifikuar për zbatimin e AD 2030 është 152,000,000 euro, nga të cilat 98,800,000 euro nga Buxheti i Shtetit (65%), dhe 53,200,000 euro (35%) nga Buxheti i Donatorëve.

Tabela e mëposhtme pasqyron buxhetin e planifikuar të AD 2030 sipas viteve dhe objektivave strategjike:

AD 2030 - buxheti sipas objektivave strategjike		Buxheti në mijëra euro (k€)			
		2023 – 2025	2026 – 2030	Totali (shteti/ donatori)	Totali (k€)
Objektivi strategjik 1	Buxheti i shtetit	9,100	16,250	25,350	28,150
	Buxheti i donatorëve	550	2,250	2,800	
Objektivi strategjik 2	Buxheti i shtetit	5,400	9,770	15,170	31,620
	Buxheti i donatorëve	5,950	10,500	16,450	
Objektivi strategjik 3	Buxheti i shtetit	10,450	18,200	28,650	52,650
	Buxheti i donatorëve	10,750	13,250	24,000	
Objektivi strategjik 4	Buxheti i shtetit	10,490	12,760	23,200	32,700
	Buxheti i donatorëve	2,700	6,750	9,450	
Objektivi strategjik 5	Buxheti i shtetit	4,460	1,920	6,380	6,880
	Buxheti i donatorëve	500	0	500	
Totali (k€)		60,350	91,650		152,000
Shpenzimet Kapitale		36,250	52,900	89,150	152,000
Shpenzimet Aktuale		24,100	38,750	62,850	

7.2. Burimet e financimit

Financimi i aktiviteteve do të sigurohet nga dy burime:

1. Buxheti i shtetit
2. Donatorët ose investitorët e huaj:
 - Banka Botërore
 - Banka Evropiane e Investimeve (EIB)
 - Korniza e Investimeve të Ballkanit Perëndimor- WBIF
 - IPA dhe fondet e tjera të BE-së,
 - Donatorë dhe investitorë të tjerë (jo të BE-së)

8 Shtojcat

8.1 Shtojca 1 - Objektivat strategjike/ specifike, treguesit, kriteret e vlerësimit, vlerat e synuara dhe autoritetet përgjegjëse

8.1 Shtojca I – Objektivat strategjike/ specifike, treguesit, vlerësimi i rezultateve, vlerat e synuara dhe autoritetet përgjegjëse

Nr.	Objektivat strategjike, objektivat specifike, treguesit	Kriteri i vlerësimit	Vlera bazë (2022)	Objektivi i ndërmjetëm (2025)	Objektivi i vitit final (2030)	Autoriteti përgjegjës
Objektivi strategjik 1: INFRASTRUKTURA DIGJITALE E AVANCUAR DHE E SIGURT						
1	Treguesi: Të gjitha familjet e mbuluara nga një rrjet i shpejtësisë 1 Gbps	% e familjeve	16.6	30%	100%	ARKEP
2	Treguesi: Të gjitha zonat e populluara të mbuluara nga 5G	% e popullsisë	N/ A	50%	100%	ARKEP
1.1 Objektivi specifik: SHËRBIME TË AVANCUARA TË RRJETIT PUBLIK FIKS DHE MOBIL						
1	Treguesi: Programet e nevojshme të ndihmës shtetërore/ mbështetjes publike, për zonat me mungesë interesi ekonomik për investime, të zhvilluara dhe të miratuara	Numri i projekteve	N/ A	5	10	ME
2	Treguesi: Politika e spektrit në dispozicion dhe strategjia e shpërndarjes së spektrit për 5G e përgatitur (shpërndarja e shpejtë dhe efikase e spektrit)	Po/ Jo	Jo	Po	Po	ARKEP/ ME
3	Treguesi: Gatishmëria 5G e rritur - Sasia e spektrit të caktuar dhe e gatshme për përdorim 5G brenda të ashtuquajturve breza pionier 5G	% e frekuencave të shpërndara	0%	70%	100%	ARKEP
4	Treguesi: Mbulimi i NGA/ VHCN (rural dhe urban) i rritur	% e territorit	58%	80%	100%	ARKEP
5	Treguesi: Mbulimi me 5G (rural dhe urban) i rritur	% e territorit	N/ A	30%	50%	ARKEP
6	Treguesi: Pjesa e abonimeve brezgjera fikse >= 100 Mbps shpejtësi në total e rritur	% abonime fikse brezgjera	44.5	70%	100%	ARKEP
1.2 Objektivi specifik: INFRASTRUKTURA E QËNDRUESHME E RRJETIT TË GJELBËR DHE TË SIGURT FIKS DHE MOBIL						
1	Treguesi: Rregullat nga kutia e mjeteve të sigurisë kibernetike 5G të BE-së të zbatuara	Nr. i rregullave të zbatuara	N/ A	Të gjitha	Të gjitha	ARKEP/ CERT Kombëtar

2	Treguesi: Rregulloret efektive të ndarjes së infrastrukturës shumë-sektoriale të zbatuara	Po/ Jo	N/ A	Po	Po	ME/ ARKEP
1.3 Objektivi specifik: TIK MOBILE E MUNDËSUAR NGA 5G PËR VERTIKALE TË MENÇURA TË BIZNESIT						
1	Treguesi: Numri i rritur i rrjeteve private 5G për vertikale	Nr. i rrjeteve private	N/ A	2	10	ARKEP
2	Treguesi: Modelet e ndarjes së rrjetit 5G të ofruara nga MNO-të për ndërmarrjet	Nr. i modeleve	N/ A	1	3	ARKEP
1.4 Objektivi specifik: TIK MOBILE E MUNDËSUAR NGA 5G PËR KOMUNITETET E MENÇURA DHE SIGURINË PUBLIKE						
1	Treguesi: Rrjeti PPDR 5G i krijuar	Po/ Jo	N/ A	Jo	Po	Këshilli Kombëtar për Siguri/ ARKEP
2	Treguesi: Numri i rritur i zgjidhjeve të qyteteve të mençura bazuar në 5G	Nr. i zgjidhjeve	N/ A	2	5	ME
3	Treguesi: Përfshirja e Kosovës në korridoret ndërkufitare 5G të BE-së për testimin e vozitjes së lidhur dhe të automatizuar	Po/ Jo	N/ A	Po	Po	ME/ ARKEP

Nr.	Objektivat strategjike, objektivat specifike, treguesit	Kriteri i vlerësimit	Vlera bazë (2022)	Objektivi i ndërmjetëm (2025)	Objektivi i vitit final (2030)	Autoriteti përgjegjës
Objektivi strategjik 2: TRANSFORMIMI DIGJITAL I BIZNESIT						
1	Treguesi: 75% e ndërmarrjeve marrin shërbimet e informatikës cloud, të dhënat e mëdha dhe IA	% e ndërmarrjeve	N/ A	30	75	ME
2	Treguesi: 90% e NVM-ve arrijnë të paktën një nivel bazë të intensitetit digjital	% NVM	N/ A	60	90	ME/ KIESA
2.1 Objektivi specifik: AVANCIMI DIGJITAL I NVM-ve						
1	Treguesi: Krijimi i Qendrave të Inovacionit Digjital dhe grupimeve industriale që duhet të mbështesin transformimin digjital të NVM-ve inovative dhe jo-digjitale	QID	0	QID Kosova e themeluar	QID Kosova e konsoliduar	ME
2.2 Objektivi specifik: RRITJA E AFTËSIVE DIGJITALE TË PUNONJËSVE						
1	Treguesi: Personat e Punësuar me Aftësi Specialisti të TIK	Nr. i punonjësve	7000*	20000	50000	ME/ KIESA/ STIKK
2	Treguesi: Ndërmarrjet që ofrojnë trajnim për personelin e tyre për të zhvilluar/përmirësuar aftësitë e tyre të TIK	% e ndërmarrjeve	1.13*	20	60	ME/ STIKK
2.3 Objektivi specifik: MBËSHTETJA E ZHVILLIMIT TË SEKTORIT INOVATIV TË TIK PËR RRITJE MË TË FORTË DIGJITALE						
2	Treguesi: Ndërmarrjet me nivele të larta të intensitetit digjital	% e ndërmarrjeve	N/ A	20	60	ME/ MINT
3	Treguesi: Ndërmarrjet që analizojnë të dhënat e mëdha nga çdo burim të dhënash	% e ndërmarrjeve	N/ A	20	60	ME/ STIKK
4	Treguesi: Mjetet për të stimuluar Kompanitë e TIK për të shfrytëzuar mundësitë e përdorimit të teknologjive të reja (të dhënat e mëdha, blockchain, VA, IA dhe IoT për rritje digjitale)	Teknologji e avancuar TIK në përdorim (% biznese)	N/ A	20	60	ME/ STIKK

* Vlera bazë (2020)

Nr.	Objektivat strategjike, objektivat specifike, treguesit	Kriteri i vlerësimit	Vlera bazë (2021)	Objektivi i ndërmjetëm (2025)	Objektivi i vitit final (2030)	Autoriteti përgjegjës
Objektivi strategjik 3: DIGJITALIZIMI I SHËRBIMEVE PUBLIKE						
1	Treguesi: Ofrimi 100% online i shërbimeve kryesore publike në dispozicion të qytetarëve dhe bizneseve	% provizione online	25%	50%	100%	ASHI
2	Treguesi: 100% e qytetarëve kanë qasje në të dhënat mjekësore (e-regjistri)	% e qytetarëve	0%	50%	100%	MSH
3	Treguesi: 80% e qytetarëve do të përdorin një zgjidhje të identifikimit digjital	% e qytetarëve	0%	30%	80%	ME
3.1 Objektivi specifik: PORTALI E-GOV I PËRMIRËSUAR BAZUAR NË PARIMIN “VETËM NJË HERË”						
1	Treguesi: Shërbimet Publike Digjitale për Qytetarët të përmirësuara	% e shërbimeve të rritura	25%	60%	95%	ASHI
2	Treguesi: Shërbimet Publike Digjitale për Bizneset të përmirësuara	% e shërbimeve të rritura	35%	70%	95%	ASHI
3.2 Objektivi specifik: DIGJITALIZIMI I ADMINISTRATËS PUBLIKE NË TË GJITHA SEGMENTET						
1	Treguesi: Të dhëna të hapura	Po/ Jo	N/ A	Po	Po	ASHI
2	Treguesi: Përfundimi i Shërbimit Online	Nr. i shërbimeve të plotësuara online	15%	45%	80%	ASHI
3.3 Objektivi specifik: PËRMIRËSIMI I QEVERISJES SË SHËRBIMEVE QEVERTARE TË TI						

1	Treguesi: Individët që dorëzojnë formularët e plotësuar pranë autoriteteve publike, nëpërmjet internetit, 12 muajt e fundit	Nr. i individëve	5,3%*	35%	75%	ASHI
2	Treguesi: Individët që ndërveprojnë në internet me autoritetet publike, 12 muajt e fundit	Nr. i individëve	28%*	60%	90%	ASHI
3.4 Objektivi specifik: PROMOVIMI I NGRITJES SË AFTËSIVE TË MËSIMIT NË FUSHËN E TIK-UT TË PUNONJËSVE TË SEKTORIT PUBLIK						
1	Treguesi: Punonjësit me njohuri bazë	Nr. i punonjësve	25%	55%	85%	IKAP
2	Treguesi: Punonjësit me njohuri të avancuara TIK/ Digjitale	Nr. i punonjësve	N/ A			IKAP

* Vlera bazë (2020)

Nr.	Objektivat strategjike, objektivat specifike, treguesit	Kriteri i vlerësimit	Vlera bazë (2022)	Objektivi i ndërmjetëm (2025)	Objektivi i vitit final (2030)	Autoriteti përgjegjës
Objektivi strategjik 4: POPULLSIA E AFTË DIGJITALE DHE EKOSISTEMI INOVATIV I H&Zh						
1	Treguesi: 80% e të rriturve me të paktën aftësi digjitale bazë	% e të rriturve	N/ A	40	80	MASHTI/ME
2	Treguesi: Rritja e numrit të specialistëve të TIK të punësuar, me konvergencë midis grave dhe burrave	Nr. i punonjësve	3846	2000	5000	ME
4.1 Objektivi specifik: MUNDËSITË E TË MËSUARIT PËR PËRMIRËSIMIN E AFTËSIVE DIGJITALE TË QYTETARËVE						
1	Treguesi: Individët me aftësi digjitale të nivelit mbi bazë	Nr. i individëve	14	25%	40%	MASHTI/ME
2	Treguesi: Individë me të paktën aftësi digjitale bazë	Nr. i individëve	13	40%	80%	MASHTI/ME
4.2 Objektivi specifik: TRANSFORMIMI I SISTEMIT ARSIMOR PËR EPOKËN DIGJITALE						
1	Treguesi: Të diplomuarit në shkencë dhe teknologji	Nr. i të diplomuarve	N/ A			MASHTI
2	Treguesi: Të diplomuarit STEM	Nr. i të diplomuarve	N/ A			MASHTI
3	Treguesi: Specialistët e TIK	Nr. i specialistëve të TIK (% totale e punësimit)	N/ A	3.5	5.5	MASHTI/ME
4.3 Objektivi specifik: ARSIMI NË TEKNOLOGJI INOVATIVE NË ARSIMIN E LARTË I PËRSHTATUR ME NEVOJAT SPECIFIKE TË TREGUT						
1	Treguesi: Zbatimi i kurseve të teknologjisë inovative	Nr. i kurseve	N/ A	2	4	MASHTI/ME

4.4 Objektivi specifik: PROMOVIMI I NJË EKOSISTEMI INTELIGJENT						
1	Treguesi: Strategjia e IA e zhvilluar	Strategjia e zhvilluar (% e zbatimit)	N/ A	100	100	ME
2	Treguesi: Korniza ligjore dhe rregullatore për një ekosistem inteligjent/ inovativ e zhvilluar	Aktet ligjore të miratuara dhe të ndryshuara (% e akteve ligjore)	N/ A	100	100	MINT/ME
4.5 Objektivi specifik: MJEDISI I FAVORSHËM PËR H&Zh NË TEKNOLOGJITË INOVATIVE						
1	Treguesi: Shpenzimet e biznesit për H&Zh të sektorit të TIK	% e shpenzimeve totale të H&Zh	N/ A			MINT/ME
2	Treguesi: Shpenzimet publike për H&Zh në TIK (GBAORD në fushën e TIK)	Shpërndarja e buxhetit për H&Zh në TIK	N/ A	1,5 MEUR	7 MEUR	ME/MFPT

* Vlera bazë (2019)

	Objektivat strategjike, objektivat specifike, treguesit	Kriteri i vlerësimit	Vlera bazë (2021)	Objektivi i ndërmjetëm (2025)	Objektivi i vitit final (2030)	Autoriteti përgjegjës
	Objektivi strategjik 5: EKOSISTEMI I QËNDRUESHËM I SIGURISË KIBERNETIKE					
1	Treguesi: Dispozitat kryesore të Strategjisë së Sigurisë Kibernetike të BE-së të zbatuara	% e provizioneve	N/ A	50	100	MPB
	5.1 Objektivi specifik: QËNDRUESHMËRIA E SIGURISË KIBERNETIKE					
1	Treguesi: Individët që kanë përjetuar humbje financiare	% e individëve	0.5%	0.3%	0.1%	MPB/ASK
2	Treguesi: Individët që kanë përjetuar abuzim të informacionit personal dhe/ ose shkelje të tjera të privatësisë	% e individëve	N/ A			MPB/ASK
3	Treguesi: Individët e kapur nga një virus ose infeksion tjetër kompjuterik që rezultojn në humbje të informacionit ose kohës	% e individëve	9.1%*	7.5	5.5	MPB/ASK
4	Treguesi: Shqetësimet e sigurisë e ndaluan individin nga porositja ose blerja në internet	% e individëve	45.1%	37%	25%	MPB/ASK
5	Treguesi: Individët që e dinë se cookies mund të përdoren për të gjurmuar lëvizjet e njerëzve në internet	% e individëve	33.1	55%	80%	MPB/ASK
6	Treguesi: Individët që përdorin softuer kundër gjurmimit	% e individëve	3.4	25%	40%	MPB/ASK
7	Treguesi: Individët që nuk lejojnë përdorimin e informacionit personal për reklamim	% e individëve	11.1			IPA
8	Treguesi: Ndërmarrjet që reklamojnë në internet bazuar në vendndodhjen gjeografike të përdoruesve të internetit	% e ndërmarrjeve	6.7%	15%	30%	
9	Treguesi: Ndërmarrjet që gjurmojnë përdoruesit e internetit për reklamim të synuar	% e ndërmarrjeve	4%	25%	40%	
10	Treguesi: Ndërmarrjet me një politikë të sigurisë së TIK të përcaktuar formalisht	% e ndërmarrjeve	22%	45%	75%	
	5.2 Objektivi specifik: NDËRGJEGJËSIMI DHE KOMPETENCAT E SIGURISË KIBERNETIKE					

1	Treguesi: Programet e ndërgjegjësimit të zbatuara	Nr. i programeve	N/ A	5	10	MPB/ASK
5.3 Objektivi specifik: MBROJTJA DHE QËNDRUESHMËRIA E INFRASTRUKTURAVE KRITIKE NË VARËSI DIGJITALE						
1	Treguesi: Rrjeti PPDR i krijuar	Po/ Jo	Jo	Jo	Po	MPB/ASK
5.4 Objektivi specifik: KRIJIMI I KORNIZËS KOMBËTARE TË MATURIMIT TË SIGURISË KIBERNETIKE NËPËRMJET ZHVILLIMIT DHE PËRMIRËSIMIT TË KORNIZËS RREGULLATORE						
1	Treguesi: Korniza rregullatore e sigurisë kibernetike e zbatuar	Po/ Jo	Jo	Po	Po	MPB/ASK
2	Treguesi: Standardit Ndërkombëtar për Vlerësimin e Rrezikut të Sigurisë i zbatuar	Po/ Jo	Jo	Po	Po	MPB/ASK

* Vlera bazë (2020)

